

**AHİLİK AHLAKININ YANSITICISI OLARAK NASREDDİN HOCA
FIKRALARI***

**NASREDDİN HODJA'S JOKES AS REFLECTOR OF MORALS OF
AHI COMMUNITY**

*Başak UYSAL**
Müzeyyen ALTUNBAY****

Özet:

Anadolu'daki toplumsal düzenin belirleyicilerinden olan Ahilik, en genel hâliyle sosyoekonomik dinamikler üzerine temellenen bir toplumsal adalet sistemi olarak tanımlanmaktadır. Anadolu'daki toplum-devlet iş birliğinin timsali olan Ahiyan-ı Rum Teşkilatı, Anadolu'ya hâkim Türk yönetiminin sosyoekonomik ilişkilere bakışını göstermesi bakımından ayrıca önemlidir. Yaşayan Nasreddin Hoca fıkralarının alt metinlerinde yer alan Ahilik izleri, kimi zaman güldürü unsurunun arkasında kalabilmekte, bu sebeple de Ahilik kültürü ve Nasreddin Hoca arasındaki bağ, zaman zaman zayıflamaktadır. Buradan hareketle bu çalışmada Nasreddin Hoca fıkralarında yer alan Ahilik kültürü bileşenlerini tespit etmek amaçlanmıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman analizinden yararlanılmıştır. Öncelikle literatür taraması yapılarak Ahiliğin kabul gören temel 8 ilkesi araştırmacılar tarafından belirlenmiş, devamında amaçlı örneklem yoluyla seçilen eserlerde yer alan fıkralar, bu ilkeler çerçevesinde sınıflandırılmıştır. Çalışmanın bulgu ve yorumları kapsamında, belirlenen 8 ilke çerçevesinde en çok eğitim, ekonomik bağımsızlık ve kamu hizmetleri, sosyal dayanışma, misafirperverlik, iş ahlakı ve israftan kaçınma ilkelerine fıkralarda yer verildiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Nasreddin Hoca, Kültür Aktarımı, Ahilik, Millî Kültür.

Abstract:

Ahi-order, one of the determinants of the social order in Anatolia, is generally described as a system of social justice based on socioeconomic dynamics. The *Ahiyan-i Rum* organization, which is the embodiment of the society-state business union in Anatolia, is also important in that it shows the view of the dominant Turkish administration towards socio-economic relations. The traces of Ahi-order in

* Bu çalışma, 30 Eylül 2016 tarihinde Eskişehir'de gerçekleştirilen Uluslararası Nasreddin Hoca Sempozyumu'nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

** Öğr. Gör. Dr., Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Bölümü/Ankara, basakuysal@gazi.edu.tr

*** Yrd. Doç. Dr., Giresun Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Bölümü/Giresun, altun.bay@hotmail.com

the sub-texts of the living Nasreddin Hodja jokes can sometimes stay behind the element of comedy, so the connection between the Ahi community culture and the Nasreddin Hodja is weakening from time to time. Hence, it is aimed to determine the components of Ahi-order culture which are included in Nasreddin Hodja jokes. The study utilized document analysis from qualitative research methods. Firstly, the basic 8 principles accepted by the researchers were determined by the researchers and the ones included in the selected works through the purposeful sampling were classified in the scope of these principles. Within the scope of the findings and comments of the employee, it has been determined that the principles of education, economic independence and public services, social solidarity, hospitality, business ethics and scarcity avoidance are included in the 8 principles stated.

Key words: Nasreddin Hodja, Cultural Transmission, Ahi Community, National Culture

GİRİŞ

Kültür, kelimenin işaret ettiği kavram alanından da hareketle bir birikim ve sonraki nesil için miras oluşturma alanıdır. Türk kültürü; alt yapısında bulunan somut ve somut olmayan miras katmanları dolayısıyla derin bir ontolojik yapıya sahiptir. Bu katmanlardan birisi de Anadolu'da özellikle Selçuklular döneminde izlerine rastlanılan Ahilik kültürü ve ahlakıdır.

Ahilik, XIII. yüzyıldan XIX. yüzyılın başına kadar Anadolu'daki esnaf ve sanatkâr birliklerine verilen bir addır. Ahi kelimesi Arapça kökenli olup sözlük anlamı "kardeşim" demektir. Terim olarak ahilik, belli devrede esnaf ve sanatkâr birliğini ifade eder (Bayram, 2012, s. 83). Demirpolat ve Akça (2004, s. 356)'ya göre Ahilik, hicri ikinci yüzyıldan itibaren gelişmeye başlayan fütüvvet anlayışının ve bu anlayışın cisimleştiği sosyal örgütlenme biçiminin Anadolu'da kazandığı özel bir biçimdir. Abuşoğlu (1972)'na göre Ahilik, ne sadece bir tarikat ne de sadece bir esnaf teşkilatıdır. Bu iki müessesenin özelliklerinin uyumlu bir bütünlüğüdür. İnsanları iyiye, doğruya, güzele götüren bir yol olması itibarıyla bir tarikat özelliği gösterirken çalışma hayatında üretime, verimliliğe, fiyat kontrolüne ve kaliteye müdahil olması hasebiyle de bir esnaf teşkilatı özelliği taşır (Demirpolat ve Akça, 2004, s. 370). Ahmed (2016, s. 78), Ahilik kavramını "inanç sistemi bakımından tasavvufu temel alan ve ahlaki değerlere özel önem veren, yayıldığı toplumlarda ekonomik, sosyal, askeri ve kültürel işlevler üstlenen ve meslek adamlarını, sanatçıları bir çatı altında birleştiren büyük bir sistem" olarak tanımlar. Bu sistem, Anadolu'nun Türkleşmesinde, Türk kültürü ve medeniyetinin, Türk dili ve edebiyatının gelişmesinde, gelenek ve törelerin yerleşmesi ve korunmasında, Türk sanat ve ticaret

ahlakının oluşması ve yaygınlaşmasında önemli görevler üstlenmiştir (Karasoy, 2004; akt. Tatlıoğlu, 2013, s. 2).

Her bir tanımlama, Ahiliğin ontolojik boyutuna kültür açısından değerli bir katman daha eklemektedir. Tanımlamalardan görüldüğü üzere Ahilik, günümüz esnaf teşkilatlarının işlevlerini yerini getirmekle birlikte toplumsal dinamiklerde de yazılı olmayan kurallara göre söz sahibidir. Bu söz hakkı, her ne kadar “yazılı olmayan kurallar” olarak adlandırılrsa da işleyiş ve uygulamalar, Ahiliğin temel ilkelerinin sınıflandırılmasına imkân vermektedir.

1. AHİLİKTE TEMEL İLKELER

Anadolu Ahi Teşkilatının baş mimarı, Ahi Evren diye ünlenen Hacı Nasîrî'd-din Mahmud'dur (Bayram, 2005, s. 2). Ahi Evren Şeyh Nasireddin Mahmud, Letaif-i Hikmet adlı eserinde ahiliğin kuruluş felsefesini şöyle ifade etmektedir:

“Allah, insanı medenî tabiatlı yaratmıştır. Bunun anlamı şudur: Allah, insanı yemek içmek giyinmek evlenmek mesken edinmek gibi çok şeylere muhtaç olarak yaratmıştır. Hiç kimse kendi başına bu ihtiyaçları karşılayamaz. Bu yüzden demircilik, marangozluk gibi birçok meslekleri yürütmek için çok insan gerekli olduğu gibi demircilik ve marangozluk da birtakım alet ve adevatla yapılabildiği için bu alet ve adevatı tedarik için de çok sayıda insana ihtiyaç vardır. Böylece insanın ihtiyaç duyacağı bütün san'at kollarının yaşatılması gerekir. Bu hâlde toplumun bir kesiminin san'atlara yönelmesi ve her birinin belli bir san'atla meşgul olması gerekir ki toplumun bütün ihtiyaçları görülebilsin (Bayram, 2005, s. 8-9).” Nitekim Güllülü (1992) de bir mesleği olmayanların Ahi teşkilâtlarına kabul edilmeyeceğini belirterek bu durumun bir kural ve gerçekleşmemesi durumunda bir yaptırım olduğunun altını çizmektedir. Kuruluş felsefesine şekil veren temel ilke, meslek sahibi olmak ve bu yetiyi toplum yararına işler hâle getirmektir.

Ahi Evren'in bir diğer değindiği nokta, insan refahına yöneliktir: “İnsan saygıdeğer bir varlıktır, saygıdeğer bir varlığa fakirlik yakışmaz, refah içinde yaşmalıdır, refah içinde yaşamak için sanat öğrenmeli, üretim yapmalı, ticaretle meşgul olunmalıdır (Tatlıoğlu, 2013, s. 4).” Bunu destekler biçimde Öksüz (1993, s. 30), “Ahi geleneğine ve inancına göre, kulun kula kulluk etmesi, buna imkân verenin ayıbıdır.” diyerek çalışma ve mesleğin yanı sıra iş ahlakı ve ekonomik bağımsızlığa da işaret etmektedir. Dolayısıyla insan, toplum içindeki saygıdeğer konumunu hak etmek için ekonomik bağımsızlığa sahip olmayı ilke edinmelidir. Ekonomik bağımsızlık, kontrolsüz bir zenginleşmeye imkân verecek biçimde olmamalıdır. Güllülü (1992), Ahiliğin bu konudaki ilkesini “Kazancının

geçiminden arta kalanının tümüyle yoksul ve işsizlere yardımda bulunmalıdır.” şeklinde belirtmiştir.

Ticarete dair bir diğer önemli ilke, iş ahlakı ve ekonomik bağımsızlıktır. Ahi, emeğiyle hak ettiği kadar fazlasını kazanma yoluna sapmamalıdır (Güllülü, 1992). Ahiler, üretmeden tüketmeye, israfa, haksız rekabete, güçlünün zayıfı sömürmesine, insanları kandırmaya ve aldatmaya, çürük mal satmaya kısaca, ahlaki olmayan her türlü tutum ve davranışa karşı çıkmıştır (Tatlıoğlu, 2013, s. 7). Ahi iş ahlakında iş bölümü, iktisadi olduğu kadar, ahlaki bir konu olarak da ele alınmıştır. Ahilikte, işinde sebatsızlık, işten kaçmak, sık sık iş değiştirmek, işyerinde kendisine verilen görevi istismar etmek gayr-i ahlaki bir davranış olarak kabul edilmiştir (Demir, 2000, s. 340; Demirpolat ve Akça, 2004, s. 373).

Ahiler, bağımsız bir siyasi güç olmamakla birlikte, zaman zaman merkezi otoritenin zayıfladığı, anarşi ve kargaşanın ortaya çıktığı dönemlerde siyasi ve askeri güçlerini göstermişler ve önemli fonksiyonlar üstlenmişlerdir (Tatlıoğlu, 2013, s. 6). Bu durum, Ahilerin devletin siyasi, sosyal ve askerî alanlarda destekçisi olmayı ilke edindiklerini göstermektedir. Bu ilke, yaptırıma da tabi olmuştur. Bayram (2005), Selçuklular Döneminde belediye ve emniyet hizmetlerinin Ahiyan-ı Rum ve Bacıyan-ı Rum isimli kuruluşlara gördürüldüğünü belirtmektedir.

Ahiliğin temelindeki fütüvvet anlayışının getirisi olan tasavvufi yaklaşım, etkisini üretimde ve ticaretle de göstermiştir. Ahiler, “Her şey insan içindir, bu dünya geçicidir, iyi üret, kaliteli üret, israfsız üret.” ilkesini benimsemişler ve tatbik etmişlerdir (Kaya, 2008, s. 189; akt. Tatlıoğlu, 2013, s. 7). Dolayısıyla israftan kaçınma, bir diğer ilke olmuştur.

Ahiler tarafından verilen eğitim, sadece mesleki eğitim düzeyinde değildir. Ahiler, muhakkak okuryazar olmak zorundadır. Ahiler tarafından inşası gerçekleştirilen medreselerin amacının eğitimi yaygınlaştırmak olduğu düşünülmektedir.

Ahilerin toplam 740 görgü kuralı vardır. Ahiliğe yeni başlamış birisinin, bu kurallardan 124 tanesini bilmesi gerekmektedir (İnalçık, 1999; Tatlıoğlu, 2013, s. 10). Bu durum, Kemal Tahir'in “Devlet Ana” isimli eserinde çocukların oynadığı “Ahilik Oyunu”nda dramatize edilmiştir (Tahir, 2016). İlgili literatür göz önüne alındığında Ahiliğin temel ilkelerini aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür.

1. İnsan severlik (Demirpolat ve Akça, 2004; Hamitoğulları, 1986; Bayram, 2012; Tabakoğlu, 1986; İnalçık, 1999; Battuta, 2016)

2. Eğitime önem verme (Ekinçi, 1991; Cunbur, 1986; Bayram, 2012; Yıldız, 2012; Arslanoğlu, 1986)

3. Sosyal dayanışma (Gülerman ve Taştekil, 1993; Öksüz, 1993; Bayram, 2012)

4. Ekonomik bağımsızlık (Güllülü, 1992; Öksüz, 1993; Bayram, 2005; Bayram, 2012)

5. Kamu hizmetleri (Hamitoğulları, 1986; Demirpolat ve Akça, 2004; Bayram, 2012)

6. Misafirperverlik (İbn Battuta, 2016)

7. İsraktan kaçınma (Öksüz, 1993; Tatlıoğlu, 2013)

8. İş Ahlakı (Demirpolat ve Akça, 2004; Bayram, 1978)

Ahiliğin izleri, yazılı kaynakların yanı sıra sözlü kaynaklar ile de günümüze ulaşmaktadır. Sözlü kültür ürünleri olan fıkralar da çağına tanıklık etme bakımından önem arz etmektedir. Öksüz (1993) de İslam inancı, Türk vecizeleri ve Ahilik prensiplerinin tam bir ahenk teşkil ettiğini belirtmektedir. 1200'lü yıllarda yaşamış olan Nasreddin Hoca'nın da etki alanı bu derece geniş olan bir teşkilatın izlerini kendi söylemlerine yansıtması mümkündür.

1.1. Ahilik ve Nasreddin Hoca Fıkraları

Anadolu'dan yayılan Nasreddin Hoca fıkralarının Doğu İslam zekâsının özel bir ürünü olduğu kabul edilmektedir. Bu durum, onu bütün Doğu İslam dünyasının ortak kahramanı yapmıştır. (Albayrak, 1991, s. 419). Hatta 2015 yılı içerisinde Rus yapım şirketleri tarafından Özbekistan'daki eserler taranarak hazırlanmaya başlanan "Hoca: Doğunun Sahibi" isimli film, Nasreddin Hoca'nın Anadolu coğrafyasını da aştiğinin ve hatta coğrafyalar üstü algılandığına bir göstergesidir. Filmlerin yanı sıra Nasreddin Hoca'yla ilgili olarak çok sayıda akademik çalışma (kitap, tez, makale vb.) da karşımıza çıkmaktadır (Bayram, 2001; Çolak, 2007; Demirtaş, 2012; Görkem, 2012; Koz, 2005; Öztürk, 2006; Sakaoğlu, 1992; Tabakoğlu, 1984).

Tarihî belgelerden yola çıkan araştırmacılar, 13. yüzyıl boyunca Selçuklu imparatorluğunda yaşamış, muhtemelen Sivrihisar doğumlu, köyünden göç edip Akşehir'e yerleşmiş ve hayatının geri kalanını burada müderrislik ve imamlık gibi görevlerde bulunarak tamamlamış olan bir 'Nasrettin Hoca' portresinde birleşmektedirler (Sayers, 2007, s. 675; akt. Görkem, 2012, s. 100). Bu doğrultuda Nasreddin Hoca ve Ahilik teşkilatının kurucusu olan Ahi Evren Şeyh Nasireddin Mahmud Ahi Evren'in birbirleriyle çağdaş, hatta aynı kişi olduğuna dair çalışmalar literatürde mevcuttur. Bu çalışmanın amacı, Nasreddin Hoca için bir kimlik biçmek ve Ahi Evren ile ilişkilendiren çalışmaları (Bayram, 1978) desteklemek yahut eleştirmekten ziyade, Nasreddin Hoca'da değil, Nasreddin Hoca fıkralarında

Ahilik kültürünün izlerini tespit etmek amaçlanmıştır. Buradan hareketle çalışmanın problem cümlesi “Nasreddin Hoca fıkralarındaki Ahilik kültürünün izleri nelerdir?” biçiminde oluşturulmuştur.

2. YÖNTEM

Bu çalışma, Nasreddin Hoca fıkralarındaki Ahilik kültürünün izlerini belirlemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada nitel araştırma yöntemleri içinde yer alan içerik analizinden yararlanılmıştır. İçerik analizi, belirli kurallara dayalı kodlamalarla bir metnin bazı sözcüklerinin daha küçük içerik kategorileri ile özetlendiği sistematik ve yinelenbilir bir teknik olarak tanımlanır (Büyüköztürk vd., 2008, s. 263). Çalışmada Ahilik kültürünün izleri 8 temel ilkeyle; Nasreddin Hoca fıkraları, “Çalışma Dokümanı” başlığı altında açıklanan 2 kaynakla sınırlandırılmıştır. Çalışmada elde edilen nitel veriler nicelleştirilmiş, böylelikle frekans aralıkları elde edilmiştir. Araştırmacılar, öncelikle Ahilik ilkelerinin temel noktaları hususunda karara varmış, daha sonra belirlenen 8 ilke üzerinden fıkraları kategorilere ayırıp yorumlamışlardır. Her araştırmacı, kodlama işlemini kendisi yapmış ve kodlama işlemini tamamladıktan 2 hafta sonra oluşturulan kodları tekrar incelemiş, böylece kodlayıcıların kendi iç güvenilirliklerini sağlamaları amaçlanmıştır. Kodlayıcılar arası güvenilirlik, Miles ve Huberman (1994, s. 64) formülüne göre (Kodlayıcılar arası güvenilirlik=görüş birliği/görüş birliği+görüş ayrılığı x 100) %93 olarak bulunmuştur.

Elde edilen nitel analizlerin daha iyi anlaşılması için nitel veri nicelleştirilmiş, kelimelerle ilgili olan veri, rakamlara dönüştürülmüştür. Araştırmada yüzde ve frekansları gösteren grafik kullanımının sebebi budur.

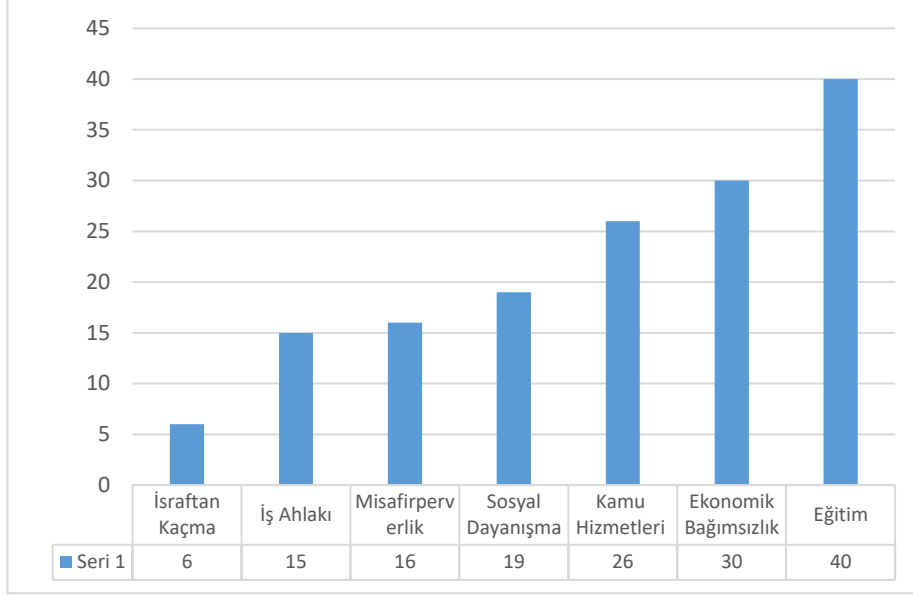
2.1. Çalışma Dokümanı Özellikleri

Örnekleme olarak belirlenen eserler, amaçlı örneklem belirleme metoduna göre seçilmiştir. Fuad Köprülü'nün Nasreddin Hoca'yı bilimsel anlamda ilk ele alan bilim adamı olması dolayısıyla Köprülü'nün Nasreddin Hoca Fıkraları kitabı, ilk temel kaynak kabul edilmiştir. İkinci olarak Tokmakçioğlu (1994) tarafından hazırlanan “Bütün Yönleriyle Nasreddin Hoca” isimli eser, kapsam ve kendisinden önceki eserleri görme açısından belirlenmiştir. Çalışmada aynı isimli fıkralar, tek fıkra olarak değerlendirilmiştir.

3. BULGULAR VE YORUM

Fıkraların belirlenen ilkelere göre sınıflandırılmış hâli, Grafik 1'de gösterilmiştir. Ahilik ilkeleri içerisinde yer alan insan severlik, sadece Ahilik için belirleyici olmayıp Nasreddin Hoca fıkralarında genel bir temayül olduğundan bu ilke, ayrı bir sınıflamaya alınmamıştır.

Grafik 1: Nasreddin Hoca Fıkralarının Ahilikteki Temel İlkelere Göre Dağılımı

3.1. Eğitim

Grafikte görüldüğü üzere en belirleyici ilke, eğitim olmuştur. Meslek sahibi yapma, dinî bilgileri öğretme, hitabet, tabiat bilimleri, insan ilişkileri, felsefe, görgü kuralları, astronomi ve okuma yazma öğretme, Hoca'nın başlıca eğitim alanlarıdır. Aşağıdaki örnek, Hoca'nın eğitimci kişiliğini yansıtmaları bakımından önemlidir.

Hocamızı, zamanında / Herkes bir âlim tanırmış,
Çömezleri dört yanında / Gören müderris sanırmış.
O aralık tâ Roma'dan / Üç rahip kalkıp gelmişler;
-Âlim isteriz demişler, / Cevap versin hiç durmadan!
Dolaşmışlar dört bucağı, / Üç sual cevapsız kalmış.
Demişler ki "ilim ocağı / cehalet gölüne dalmış!"

.....
Âlimlerin vazifesi / Hakkı halka söylemektir;
Hakikatin durmaz sesi / Bizce, her şeyden yüksektir!
Görmüşler ki Hoca hazır, / Baş rahip çıkmış ileri.
Demiş: -Meçhuldür kaç asır, / Bu dünyanın orta yeri!
Hoca asla şaşırmamış, / Demiş -Hallederim bunu!
Yerden alarak bir kamış / Bağırması: -Aradığın bu!
Bu kamışı bastığım yer / Dünyanın tam ortasıdır;
İnanmazsan ölç, haber ver, / Aradığın orasıdır.
Birincisi çekilirken / Öbür rahip bulmuş ilaç

Demiş: -Bize gökyüzünden / Şu göz kırpan yıldızlar kaç?
Hoca şaşırmamış asla / Cevap vermiş sakın, sehâr
Eşeğimde kaç kıl varsa, / Gökte o kadar yıldız var!
Üçüncüsü bu cevaba / Hayran kalıp şaşkınlaşmış;
Demiş bu sığmaz kitaba / Zarâfetin ilmi aşmış.
Lâkin Hoca, şimdi sana / Son suali soruyorum
-Acep benim sakalımda /Kaç kıl varsa söyle kuzum?
Hoca demiş -Bu pek kolay! / Öğrenmek istersen hele,
Eşeğimin kuyruğunu say; / Eksik değil bir tel bile! (Köprülü,
2004, s. 35-37).

Kendisiyle tartışmak isteyen rahipleri Hoca, eğitimi ve hazırcevaplılığı ile hüsrana uğratmıştır. Mizahi tavır ve hazırcevaplılık, Nasrettin Hoca'nın önemli özelliklerindedir. Verilen cevaplardaki imalar ve verdiği cevaplar ile kişiyi çıkmaza sokması da esasında alanında yetkin bir kişi olduğunu doğrulamaktadır. Nasreddin Hoca'nın eğitici kimliği içerisinde dinî kimliği de yer almaktadır:

“Hamza Baba” tam bir derviş: / Yemez, içmez, tespih çeker.
Kalkmış dört bucağı gezmiş; / Başında taç, elinde teber
Kemerini kan taşından, / Mürit eksilmez başından,
Çok vakit çıkar kahveye / Gafilleri irşat için!
“Horasan eriyim” diye / Nasihatler verir: “Geçin,
Çocuklar, fena dünyadan; / Mürşit göndermiş Yaratan!...
Zamanede benim mürşit, / Gelin, size el vereyim;
Gafil hoca, artık işit, /Buna para etmez ilim,
Bende var binbir keramet / Hepsi rütbeme alamet!”

.....

-Dün gece mürakebede / Yedinci gökte dolaştım
Gezdim mübarek “Ka’be”de, / sonra “Tur”a ulaştım.
Olmadan evimden kayıp / Gördüm nice bin acayıp!
Hoca gayet ciddiyetle / Ses çıkarmadan dinledi.
Herkes şaşırmişti; hele / Bir iki saf-dil inledi;
-Büyük adam... Keşfi açık... / Sen ne dersin koca kaçık?
Hoca dedi: -Hey gidi hey! / A şeyhim, dördüncü katta
Değdi mi yüzüne bir şey, / Yükselirken Arafat'ta?
-Evet, dedi baba...
-Bak bu
Eşeğimin kuyruğuydu!
Bu mürâi “Hamza Baba” /Hiç görünmedi bir daha...(Köprülü,
2004, s. 49-51)

Bu fıkrada kendi çıkarları için insanların inancını sömürmeye kalkışan, uyanık geçinen, yalan söyleyen bir sözde derviş profili karşımıza çıkmaktadır. Hoca, bu durumdan rahatsızlığını doğrudan dile getirememiş,

bunun yerine dervişi kendi anlattıklarından yola çıkarak kendi tuzağına çekmeyi başarmıştır. Buradan hareketle Nasreddin Hoca'nın dinî değerlere, İslamiyete önem verdiği, dini kullanmaya çalışanlara karşı çıktığı anlaşılmaktadır. Ancak Nasrettin Hoca tepkisini sözle sataşarak, tartışarak göstermemekte, kişinin açığı yakalayıp onu gülünç duruma düşürerek göstermektedir.

3.2. Ekonomik Bağımsızlık

Ekonomik bağımsızlık, Nasreddin Hoca'nın fıkralarında sıklık bakımından ikinci sıradadır. Bu ilke içerisinde çalışmanın önemi, sermayenin atıl bırakılmaması, girişimcilik ve serbest piyasa ekonomisine uyum alt başlıklarına yer verildiği görülür. Aşağıdaki örnek, Hoca'nın ekonomik bağımsızlığa verdiği önemi yansıtmaya bakımından önemlidir.

Hoca bir gün kan ter içinde evinin damını aktarıyorken aşağıdan güm güm kapı çalınmış. Hoca bakmış bir adam, seslenmiş:

- Ne istiyorsun?

Adam:

- Biraz aşağıya iner misin, demiş.

Hoca ahlaya puflyaya sokak kapısına inmiş. Kapıyı açmış, bir de bakmış ki karşısında bir dilenci:

- Allah rızası için bir sadaka, demiş.

Hoca:

- Yukarıya gel de öyle, demiş.

İkisi birlikte kan-ter içinde dama çıkmışlar. Hoca dönmüş ve şöyle demiş:

- Allah versin (Tokmakçıoğlu, 1994, s. 139-140).

3.3. Kamu Hizmetleri

Kamu hizmetlerinde devletin destekçisi olma görevi, Ahilikte bir temel ilkedir. Nasreddin Hoca fıkralarında ise sıklık bakımından üçüncü sıradadır. Nasreddin Hoca fıkralarında kamu hizmetlerine yardım ilkesine uygun olarak sosyal adaleti sağlama ve hukuk yer almaktadır. Aşağıdaki örnek, Hoca'nın kamu hizmetlerine yardımlarını göstermesi bakımından önemlidir.

Bir kucak dolusu ceviz yüzünden mahallenin çocukları birbirlerine girmişler. Cevizleri bir türlü aralarında üleşemiyorlarmış. Tam o sırada hoca gelmiş yanlarına. Çocuklar;

-Aman hoca, demişler. Şu cevizleri aramızda üleştiriver.

Hoca sormuş:

- Tanrı üleştirmesi mi yoksa kul üleştirmesi mi istersiniz?

Çocuklar hep bir ağızdan

-Tanrı üleştirmesi diye bağırılmışlar.

Hoca iki avuç cevizi bir çocuğa bir avucunu ötekine, üç tanesini başkasına, bir tanesini birkaçına vermiş. Üç beş kişiye de hiç ceviz düşmemiş. Çocuklar “Hocam, olmaz öyle şey.” diye üleştirmeyi kabul etmemişler. Bunun üzerine şöyle demiş Hoca rahmetli:

- Çocuklar, Tanrı üleştirmesini siz istediniz. O dilediğine çok, dilediğine az verir. Bazılarına da hiç vermez. Ya kaderinize ya da kul üleştirmesine razı olun (Tokmakçioğlu, 1994, s. 275).

3.4. Sosyal Dayanışma

Sosyal dayanışma, Ahilikte bir ilke olmakla birlikte Nasreddin Hoca fıkralarının bir özelliğidir. Hoca, sosyal dayanışmada bir danışman görevindedir. Hocaya danışılan konular ise doğum, düğün ve ölüm üzerinedir. Ölüm ve hastalık esnasında yapılması gerekenler, Hoca'ya en çok danışılan konular arasındadır.

Hallaç Baba pek meraklı / Vardı bir tiftik keçisi
Her vakit ondaydı aklı; / Bir akşam keçinin sesi
Kısıldı, gelmedi sütü; / Bu keçi saf-dil Hallaç'ın
Yegâne malı mülküydü; / Bir komşusu dedi! –Sakin
Sen unutma bu öğüdü: / Git Hoca'ya yalvar yakar,
Ne çıkarsa ondan çıkar. / İlaç milaç ne yapsan boş!
Saf-dil adam hemen kandı. / Sevincinden oldu sarhoş,
Bu tatlı söze inandı. / Hoca efendi etse nefes Keçide açılacak
ses!...

.....

-Aman Hocam sen bilirsin, / Bizim keçi fena hasta.
Ona mübarek nefesin / Bir değse, kalmazdım yasta!
Kuzum bir nefes et şuna; / Lütuf da fakir komşuna!
Hoca sordu sükunetle; / -Komşu, keçine bir ilaç
Yaptın mı hiç? / Bu suale / Karşı sustu şaşkın Hallaç.
-Önce git ilaç almaya. /Ondan sonra gel hocaya. (Köprülü,
2004: s. 53-54)

Bu fıkrada, en basit ve sıradan konularda bile yardım için Hoca'nın kapısına gidildiği ve kendisinden medet umulduğu anlaşılmaktadır. Ancak Nasrettin Hoca'nın saf komşunun talebi karşısındaki tavrı ve verdiği tepki önemlidir. Öncelikle kendisinden yardım talebinde bulunan kişinin anlamsız isteğine karşı sert bir tutum içine girmedeği, aksine ona yaptığı hatayı (önce ilaç alması gerektiği) anlattığı görülmektedir. Bu fıkra ile hocanın sosyal hayatında insanları bilime yönlendirdiği ve insanların hurafelerden medet ummaması gerektiğini onlara sezdirdiği anlaşılabılır.

Nasrettin Hoca'nın halk tarafından sevilmesinin ve toplumun hemen her kesimi tarafından benimsenmesinin nedenlerinden en önemlisi adil davranmasıdır. *Hocanın Kadılığı* başlıklı fıkra Nasreddin Hoca'nın dava görürken kılı kırk yararcasına her şeyi ince ince hesapladığını, kimsenin hakkını yememeye/yedirmemeye gayret ettiğini göstermektedir:

Hoca efendi yine bir yıl / Bir köye cerre gitmişti
Dönme zamanı gelince / Hocamız düştü sevince
Çünkü, o sene mahsulün / Çokluğunu işitmişti
Lakin köylü çok yalancı / Verdiler eskisinden az
Dediler ki: -Bu kazancı / Sen defterine irat yaz!

.....

O sene Hocanın payı / Aştı on çuval buğdayı
Hoca güldü: -Ne tuhaf iş! / Var mı böyle şey işitmiş?
Kısmet bazı elden gelir / Bazı yıl da yaldan gelir... (Köprülü, 2004, s. 121-123)

Yukarıdaki fıkrada hocanın cerre gittiği yerlerde kendisine verilen hediyeleri, tamahkârlıklarından dolayı, eskisinden az vermeleri üzerine Hoca'nın bulduğu çare anlatılmaktadır. Ancak burada önemli olan, Hoca'nın bir kamu hizmeti sayılan hocalık vazifesini cerre gitmek yoluyla yapmasıdır. Bu durumda halk da hizmetlerinin karşılığı olarak birtakım hediye, yiyecek vb. şeyler sunmaktadır. Bir diğer fıkrada Nasreddin Hoca'nın adaleti açık ve net bir şekilde görülmektedir.

Fakir bir adamın yemeğin kokusuna ekmek banıp yemesi üzerine kokunun parasını isteyen ve fakirden davacı olan aşçıya Nasrettin Hoca'nın para sesini dinleterek karşılık vermesi ve bozuk para sesiyle hakkını ödemesi buna verilebilecek güzel bir örnektir:

Hoca bu keseyi almış, / Aşçı Hasan keyfe dalmış,
Hepsini verecek, diye. / Lakin hoca bu.. Her şeye
Mutlaka bulur bir esas, / Hiç doğruluktan ayrılmaz.
Parayı önüne yaymış, / Sonra birer birer saymış,
Demiş hilekâr Hasan'a: / -Para sesi duydun a,
O seslerin hepsi senin. / Hakkını yemem kimsenin!
Bırak şu fakir adamı; / Zavallının bitsin gamı... (Köprülü, 2004, s. 68).

3.5. Misafirperverlik

Misafirperverlik, Nasreddin Hoca fıkralarında sıklık bakımından beşinci sıradadır. Hoca, bu konudaki nüktelerinde özellikle zıtlıklardan yararlanarak olması gerekene işaret etmiştir:

.....
“Hacı Hüsrev” tatlı dille / Laflar döktü kucak kucak;
-Tarlasında elli kilo / Buğdayı varmış kalkacak.
Lakin öküz, dünya bu ya, / Ölmüş, hacı kalmış yaya.
Hoca başını kaşırdı!... / Hemen anladı hileyi!
Düşündü: “Elli kiloyu / Kim bilir nereden aşırıldı?
Şimdi lazım bir de eşek, / Verirsem o da gidecek.”
Güler yüzle tatlı dille, / Yaklaşıp dedi hacıya:
- Kolay değil bu acıya / Tahammül... Hem elli kilo
Buğdayın ortada kalsın! / bunu akıl asıl alsın?
.....
- Bilsen dedi hoca, titrek /bir sesle, Sivrihisar’dan
Geliyorken bizim eşek / Uçtu bu sabah, bir yardan
Fakat bitmeden lakırdı, / Ahırda eşek anırdı. (Köprülü, 2004)

Nasreddin Hoca, toplumda önder bir kişi olarak kabul gördüğünden zaman zaman kendisinden yardım talebinde bulunanlar olduğu anlaşılmaktadır. Ancak Hoca, tecrübe sahibi biri olarak kendisine güven vermeyen, sözünü tutmayan, hileye meyleden insanlara güvenmemekte ve onlarla alışverişte bulunmamaktadır. “İpe Un Serdi” fıkrası da bu fıkra ile benzerlik göstermekte ve belirtilen düşünceleri desteklemektedir. Misafirperverlik ilkesine yönelik bir diğer fıkra, şu şekildedir:

Hocaya etraf köylerden /Arada misafir gelir
Fakir Hoca, ne olacak! / Lâkin gelen çabucak
Bir kâse sıcak aş verir / -Bu Ali sofrasıdır, der,
Buraya gelen aç kalmaz / Gelsin istediği yerden
Ben sofrayı müminlerden / Saklamam, gelen buyursun!
Bir gün köyden “Hacı Tosun” / Elinde iri bir tavşan
Gelmiş pek uzak yollardan! / Demiş: -Giderim tekkeye
Tanrı misafiri diye! / Lakin nedense şaşırılmış.
Hoca da büyük pot kırmış / -Bizim ev de tekke demek!
Buyurun bir parça yemek / Yiyelim, Hak ne verdiyse! (Köprülü, 2004, s. 155-159)

Bu fıkrada Hoca’ya misafir gelen Hacı Tosun adlı kişinin, daha sonra kendi tanıdıklarını da misafir edilmeleri için hocaya yönlendirdiği anlatılmaktadır. Ancak Hoca, bu durumdan ve gelen insanların teklifsizliğinden pek hoşlanmaz. Çünkü her seferinde bir öncekinden daha çok kişi gelip kapısını çalmakta ve emrivaki ile kendisine misafir olmaktadır. Bunun üzerine hoca, her gelene ilk gelen tavşan hatırına ikramda bulunmakta; ancak gelen sayısı arttıkça yapılan ikram gelenlerin birbiriyle ilişkisine göre değişmektedir. En son gelenlere “Hacı Tosun”un komşularının komşuları oldukları gerekçesiyle tavuğun suyunun suyu ikram

edilir. Böylece hoca, sonra gelebilecek olan davetsiz ve teklifsiz misafirlerin önünü kesmiş olur.

Nasreddin Hoca, misafirperverlik ögesini fıkralarında genellikle zıtlştırma ve olumsuzu gösterme tekniğiyle ele almıştır. Bir fıkrasında Hoca, ziyafete varınca, bir önceki gelişinin aksine çok iyi karşılanır ve ağırlanır. En iyi köşe yere oturtulup kendisine türlü ikramlar sunulur. Ancak Nasrettin hoca bütün ilginin kılık kıyafetini değiştirmesinden sonra kendisine yapıldığını ve söylenen iltifatların aslında kürküne - giyim kuşamina- yapıldığını unutmaz:

Hoca kürkünü çıkardı, / Herkes hayretle bakardı.
Ona dedi: -Kürküm dinle... / Bak sana ne söylüyorlar
Sende mutlak keramet var. / Ben demin, sessiz gelince
Beni birçok kalın, ince / Deęnekle dövüp kovdular
Demek şimdi bu itibar / Bana değil yalnız sana;
Haydi, çorbadan alsana.... (Köprülü, 2004, s. 75)

3.6. İş Ahlakı

Misafirperverlikten sonra en çok sıklığa sahip olan ilke, iş ahlakı ilkesidir:

Elde tesbih, başta sarık, / İsmi “Hacı” lâkin ayyâr
Bütün şehrin canı yanık, / Neler yapmış bu hilekâr!
Dolap düzmüş, fitne kurmuş, / Herkesi kasmış kavurmuş.
İři bütün yalan düzen; / Her gün gezer cami, tekke.
Lâkin bu, mürâilikten..., / Göze çarpar boş bir takye.
Dilinden düşmez “Salavât”; / Bilmeden der -Mübarek zât
Bir gün Hoca, yorgun argın, / Evinde dinleniyorken,
Kapı vuruldu derinden: / Bir de baktı yüzü dargın
Kaşlar çatık, girdi hacı / Dedi: -Geldim ben duacı!
Bizim Hoca tam filozof; / Yok, değil, insan sarrafı.
Asla dinlemezdi “Ah! Of!” / Derdi: -Lakırdı kavafi
Olanları koruk sözünden / Sürmeyi çalar gözünden! (Köprülü, 2004)

Nasrettin Hoca'nın fıkranın devamında kendisine gelen kişiden, yukarıda sayılan özelliklerinden dolayı hoşlanmadığı ve onunla alışverişte bulunmak istemediği anlaşılmaktadır. Çünkü Hacı lakabıyla anılan kişinin kendi statüsünü kötüye kullandığı, insanları istismar ettiği, konumunu çıkar amaçlı kullandığı, göstermelik ibadet yaparak insanları kandırmaya çalıştığı anlaşılmaktadır. Bu nedenle güven telkin etmediği için Hoca da kendisine yardımda bulunmamıştır.

Hocayla Sütçü fıkrası da aynı şekilde iş hayatında doğruluktan ayrılmamak gerektiği ile ilgili ders vermektedir. Süte su katan bir sütçü, bir kış günü bütün sürüsünü kaybetmesi üzerine hocaya dert yanar. Hoca'nın

teselli etmek yerine kendisine söylediği “-*Bak bu felakete tahammül gerek. / Şu su katmak âdetini / Bir düşün de, etme keder; / Haydan gelen huya gider* (Köprülü, 2004)...” sözleri de ticarete dürüst davranmayanların sonradan başına geleceklere ya da yaşayacakları maddi zarara üzülmemeleri gerektiğini ifade etmektedir.

3.7. İsraktan Kaçınma

Nasreddin Hoca fıkralarında yer alan israftan kaçınma ilkesi, sıklık bakımından 7. sıraya sahiptir:

Bir kıtlık zamanında Hoca bir köye varmış. Bir de ne görsün. Sanki kıtlık yok da bolluk varmış gibi millet baklava-börek atıştırıp, yiyip, güllüp, içip eğleniyor.

-Be adamlar, demiş. Ne yaparsınız siz? Millet kıtlıktan kırıp geçiriyor, sizse tam tersi.

-Aman hoca, demişler. Bugün bayram. O yüzden yiyip içip eğleniyoruz.

Hoca,

-Ah, demiş. Her gün bayram olsa da millet kıtlık çekmese (Tokmakçioğlu, 1994).

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Belirlenen 8 temel Ahilik ilkesinin tamamı, alt temaları birbirinden farklılıklar göstermek üzere Nasreddin Hoca fıkralarında yer almaktadır. Nicel veriler üzerinden konuşmak gerekirse 472 fıkradan 152 tanesinde Ahilik kültürünün izlerini görmek mümkündür. Bu nicel verinin 8 temel ilke içerisindeki dağılımına bakıldığında en yüksek orana eğitim ilkesinin (f 40) sahip olduğu görülmektedir.

Meslek sahibi yapma, dinî bilgileri öğretme, hitabet, tabiat bilimleri, insan ilişkileri, felsefe, görgü kuralları, astronomi ve okuma yazma öğretme, Hoca'nın başlıca eğitim alanlarıdır. Özbek (2004), Nasreddin Hoca fıkralarından hareketle gerçekleştirdiği çalışmada Nasreddin Hoca'nın bir halk eğitim filozofu olduğunu belirtir. Hoca, yetişme şekli, mesleği ve hayatı itibarıyla tam bir eğitimcidir (Özbek, 2004, s. 513). Şen (2016), gerçekleştirdiği çalışmada Nasreddin Hoca fıkralarındaki temaların öğrencilere kazandırılması gereken araştırma yapma, eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme ve problem çözme gibi temel becerilerle ilişkilendirildiğini göstermiştir. Bu çalışmada elde edilen verilerle birlikte araştırma sonuçları yorumlandığında Nasreddin Hoca'nın eğitimci kimliğinin diğer kimliklerinin üstünde olduğu görülmektedir.

Ahiler, gezginleri zaviyelerinde konukladıklarından dolayı dünyada olup bitenlerden herkesten önce haberdar olmaktaydılar (Ulusoy, 1997; akt. Demirpolat ve Akça, 2004). Bu durum, misafirperverlik ilkesi ile de

ilişkilidir. Nasreddin Hoca'nın birden çok konuda eğitim otoritesi olarak görülmesini bu bağlantı ile açıklamak mümkündür. Bunun yanı sıra Bayram (2005: 8), Ahi teşkilatının Anadolu'da tabiat ilimleri alanındaki çalışmaların ışığında kurulduğunu belirtmekte, bu durum da Ahilik ve Nasreddin Hoca'ya danışılan tabiat bilimlerine dair soruları içeren fıkraları yorumlamayı kolaylaştırmaktadır.

Ekonomik bağımsızlık, hem Ahiliğin temel ilkesi hem de Nasreddin Hoca fıkralarının nirengi noktası olarak sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. İlkeler bağlamında sıklık sayısı bakımından ikinci sıradadır (f 30). Hoca'nın kadılık, gölge kadılığı, bilirkişilik, köy hocalığı, terzi çıraklığı, çiftçilik, bakkallık, zeytin satıcılığı, iplik satıcılığı, yumurta satıcılığı gibi mesleklerle iştiğal ettiği, fıkralarından anlaşılmalıdır (Tokmakçioğlu, 2004, s. 62). Ahilerin ne sadece esnaf ve sanatkâr gibi alt tabaka ne de batni ve heteredoks zümre mensupları olduğu, tersine toplumun üst kesimini oluşturan kadı, ulema, devlet yönetiminde yer alan, hatta şehir yöneticisi konumunda bulunan kişilerden oluştuğu görülmektedir (Battuta, 1958; akt. Demirpolat ve Akça, 2004).

Hoca'nın sürekli çalışmaya dönük yapısı, Ahi Evran'ın önerdiği gibi toplum içindeki saygın kimliğini kazanmasını sağlamıştır. Kamu hizmetlerinde devletin destekçisi olma görevi, Ahilikte bir temel ilkedir. Nasreddin Hoca fıkralarında ise sıklık bakımından üçüncü sıradadır (f 26). Kamu hizmetlerindeki düzenlemelerde dinî temayüllerin belirleyici olduğu görüldüğünden bu ilke, eğitim ilkesiyle bir arada düşünülebilir. Ahiliğin devlet teşkilatı ve halk arasında bir köprü görevi üstlendikleri, bunu da kamu hizmeti başlığı altında yerine getirdikleri bilinmektedir. Hoca'nın fıkralarının yaşatıldığı coğrafya ile bağlantılı olarak devrin büyükleri ile halk arasındaki köprü görevini bu başlık altında değerlendirmek mümkündür.

Kamu hizmetleri ile ilintili olarak değerlendirilebilecek olan sosyal dayanışma ilkesi, Nasreddin Hoca fıkralarında sıklık bakımından dördüncü sıradadır (f 16). Hoca'nın doğum, düğün, ölüm gibi ritüellerde danışılan kişi olduğu ve söz söyleyici konumu, fıkralarda net biçimde belirtilmektedir. Bununla birlikte ölüm, Nasreddin Hoca'ya en çok danışılan konu olmuştur.

Freud (1979)'a göre bir espri, sadece bir espri olmadığı zaman hizmet edebileceği yalnızca iki amaç vardır. Bu, ya saldırganlık, hiciv ya da savunma amacına hizmet eden bir espridir ya da açık saçık bir espri (Freud, 1979, s. 100). Nasreddin Hoca fıkralarında ölüm alt temasının bu derece ele alınışını bilinçaltında ölüme karşı kolektif bir savunma duyusu olarak yorumlamak mümkündür.

Misafirperverlik, sıklık bakımından beşinci sırada yer almaktadır (f 15). Nasreddin Hoca'nın özellikle bu temaya/ilkeye yönelik fıkralarda zıtlştırma yoluna sıklıkla başvurduğu görülmektedir.

İş ahlakı, sıklık bakımından altıncı sıradadır (f 15). Caba (2013), Nasreddin Hoca fıkralarını eksen olarak aldığı çalışmasında, bu araştırmada *İş Ahlakı* başlığı altında ele alınan çalışmaları “Aklı İyi Kullanma”, *Kamu Hizmetleri ve Yardımlaşma* başlığı altında ele alınanları “Demir Lokma Yutma”, *Eğitim* başlığı altında ele alınan çalışmaları “İşin Sonunu Görmeye Çalışma” ve “Sufiyane Mistik Olgunluk”, *Misafirperverlik ve Yardımlaşma* ile ilgili fıkraları ise “Biçime Takılıp Kalmama” başlıkları altında değerlendirmiştir. Mantıksal incelemeyi esas alan çalışma ile bu çalışmanın verileri karşılaştırıldığında Ahiliğin temel ilkeleri ile mantık kurallarının da uyum içerisinde olduğu görülmektedir.

İsraftan kaçınma ise ekonomik hareketlilik ve canlılığın temel kurallarından biri olarak fıkralarda yer almaktadır. Bununla birlikte sıklık sırası en düşük olan ilke, israftan kaçınma ilkesi olmuştur (f 6). Nasreddin Hoca'nın israftan uzak durmayı öğütlemesi her ne kadar cimrilik olarak adlandırılrsa da bu durum, eğitimde sıklıkla kullanılan zıtlştırma tekniği ile yorumlanabilir.

5. ÖNERİLER

Anadolu'dan yetişmiş nice âlimlerden biri olan Nasreddin Hoca'nın ününün, sınırları aştığı bilinmektedir. Hem bir âlim hem de Ahilik ilkelerinin savunucusu ve uygulayıcısı olan Nasreddin Hoca'nın sadece mizahi kişiliğiyle ele alınıp değerlendirilmesi yeterince anlaşılmasına ve Nasreddin Hoca isminin akıllarda sadece fıkra karakteri olarak yer almasına neden olmaktadır. Bu nedenle bu bölümde öneriler Kültür Bakanlığına, akademisyenlere ve öğretmenlere olmak üzere üç başlık altında sunulmuştur.

21. yüzyılın ilk çeyreğinin yaşandığı günümüzden geriye dönüp baktığımızda özellikle 20. yüzyılın, insanlığa kazandırdıkları kadar kaybettirdikleri ile de önemli bir yüzyıl olduğu görülür. Birçok yerel ve özgün değer giderek kaybedildiği, evrenseli yakalayabilmek için mahalli olandan taviz verildiği görülmektedir. Bu nedenle Kültür Bakanlığının filmler, belgeseller vb. yoluyla Nasreddin Hoca ve Nasreddin Hoca gibi birçok değeri geniş kitlelere tanıtmaya ve anlatmaya çalışması yerinde olacaktır. Kültürel değerlerin kazandırılmasına kaynak oluşturmak amacıyla, Nasreddin Hoca'nın sadece fıkralarının değil, temel yaşam felsefesini de anlatan kitapların Bakanlık tarafından çoğaltılması gerekmektedir.

Akademisyenlerce Nasreddin Hoca üzerine yapılan lisansüstü çalışmalarda disiplinler arası çalışmalara da ağırlık verilerek Nasreddin Hoca'nın yaşadığı dönemin tarihi, coğrafyası, kültürel değerleri ve eğitimci kişiliği üzerinde durulmalıdır.

En çok Türkçe öğretmenlerinin Nasreddin Hoca fıkralarından derslerde yararlandığı bilinmektedir. Bir kültür aktarımı dersi olan Türkçe derslerinde Nasreddin Hoca'nın sadece mizahi yönü ele alınmamalıdır. Bu durum

öğrencilere tek yönlü bir bakış açısı kazandıracağı gibi, toplumda bilge, adil ve dürüst, aynı zamanda hem lider hem rehber konumundaki Hoca'nın yeterince anlaşılmasına neden olacaktır. Nasreddin Hoca fıkralarındaki temel mesajın çocuklara doğru algılatılması önem taşımaktadır. Bu nedenle fıkralar derslerde eğlence aracı olmaktan ziyade eğitim aracı olarak kullanılmalı, fıkralarda yer alan mesajlar doğru analiz edilmelidir.

KAYNAKLAR

- Ahmed, A. (2016). Ahiliğin Yayılma Alanı ve Azerbaycan. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, (78), 159-176.
- Albayrak, N. (1991). Nasreddin Hoca. *İslam Ansiklopedisi* içinde (32, 418-420). İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları.
- Arslandoğlu, İ. (1986). Ahilikte Eğitim ve Mesleki Kontrol. *Millî Eğitim ve Kültür Dergisi*, (12), 37-39.
- Bayram, M. (1978). Ahi Evren Kimdir? Gerçek Şahsiyeti ve Eserleri, *Türk Kültürü Dergisi*, (191), 658-668.
- Bayram, M. (2001). *Tarihin Işığında Nasreddin Hoca ve Ahî Evren*, İstanbul: Bayrak Matbaası.
- Bayram, M. (2005). Türkiye Selçukluları Döneminde Bilimsel Ortam ve Ahiliğin Kuruluşuna Etkisi. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (10), 1-11.
- Bayram, S. (2012). Osmanlı Devletinde Ekonomik Hayatın Yerel Unsurları: Ahilik Teşkilatı ve Esnaf Loncaları. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat, Fakültesi Dergisi*, (21), 81-115.
- Büyüköztürk vd., (2008). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Caba, Z. A. (2013). *Nasreddin Hoca Fıkralarının Mantıksal Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Cunbur, M. (1986). Ahilerin Kurduğu Yerleşim Merkezleri. *Türk Kültürü Dergisi*, (277), 312-317.
- Çolak, F. (2007). Nasreddin Hoca'yla İlgili Bazı Anlatımlarda Mitolojik Unsurlar. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (22), 65-74.
- Demirpolat, A. ve Akça, G. (2004). Ahilik ve Türk Sosyo-Kültürel Hayatına Katkıları", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırma Dergisi*, (15), 355-376.
- Demirtaş, T. (2012). Değerler Eğitiminde Edebî Türlerden Yararlanma: Nasreddin Hoca Fıkraları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi.
- Ebu Abdullah Muhammed İbn Battuta Tanci. (2016). *İbn Battuta Seyahatnamesi*. (S. Ekinci, Çev). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Ekinci, Y. (1991). Ahilik ve Esnaf Ahlakı. *Standart Dergisi*, (351), 28-31.
- Freud, S. (1979). *Espriler ve Bilinçdışı ile İlişkileri*. (E. Kapkın, Çev). İstanbul: Payel Yayınevi.
- Görkem, İ. (2012). Nasreddin Hoca'nın Algılanması ve Anlamlandırılması Üzerine. *Türkbilig*, (23), 83-106.
- Gülerman, A. ve Taştekil, S. (1993). *Ahi Teşkilatının Türk Toplumunun Sosyal ve Ekonomik Yapısı Üzerindeki Etkileri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Güllülü, S. (1992). *Ahi Birlikleri*. (1. Baskı). İstanbul: Ötüken Yayınları.

- Hamitoğulları, B. (1986). *İktisadi Kalkınmamızda Ahiliğin Anlamı ve Önemi*. İstanbul: Ahilik ve Esnaf Yaylacılık Matbaası.
- İnalçık, H. (1999). Ahilik Toplum ve Devlet. II. *Uluslararası Ahilik Kültür Sempozyumu Bildirileri* içinde. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Koz, S. (2005). *Nasreddin Hoca*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Köprülü, M. F. (2004) *Nasreddin Hoca*. (3. baskı), Ankara: Akçağ Yayınları.
- Miles, M. B., ve Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis*. London: Sage Publication.
- Öksüz, E. (1993). Ahilik Müessesesinin Sosyal Gelişmedeki Yeri ve Önemi. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, (24), 27-33.
- Özbek, A. (2004). *Bir Eğitimci Olarak Nasreddin Hoca*. Konya: Esra Yayınları.
- Öztürk, R. (2006). Efendi Kelimesinden Hareketle Nasreddin Hoca'nın Kimliği Hakkında Görüşler. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (18), 411-424.
- Sakaoğlu, S. (1992) *Türk Fıkraları ve Nasreddin Hoca*. Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Şen, Ü. (2016). İki Dilli Türk Çocuklarına Temel Beceri ve Temel Değerlerin Öğretiminde Nasreddin Hoca Fıkralarının Yeri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (40), 257-272.
- Tabakoğlu, A. (1986). Sosyal ve İktisadi Yönleriyle Ahilik. *Türk Kültürü ve Ahilik, XXI Ahilik Bayramı Sempozyumu Tebliğleri* içinde. İstanbul: Kırşehir Ahilik Araştırma ve Kültür Vakfı Yayınları.
- Tahir, K. (2016). *Devlet Ana*. (13. Baskı). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Tatlıoğlu, K. (2013). *Ahilik Teşkilatında İş ve Meslek Ahlakının Bireylerin Kişilik, Karakter ve Sosyal Gelişimine Etkisi, III. Uluslararası Ahilik Sempozyumu Kitabı* içinde (1-13). Kayseri.
- Tokmakçioğlu, E. (1994). *Bütün Yönleriyle Nasreddin Hoca*. İstanbul: Geçit Yayınevi.
- Yıldız, H. (2012). Hacı Bektaş Velî ile Ahi Evran İlişkisi. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*. (61), 184-206.